

**Ethica Amoris, Sive Theologia Sanctorum, Magni
Præsertim Augustini, Et Thomæ Aquinatis**

Circa Universam Amoris & Morum Doctrinam, Adversus Novitias Opiniones
Strenuè propugnata, Et In Materiis Principaliter Hodie Controversis
Fundamentaliter discussa

De Generalibus Principiis Amoris Et Morum - Prolegomena septem,
Librosque undecim complectens

Henricus, de Sancto Ignatio

Leodii, 1709

Caput IX. Observationes præambulæ ad dicenda de concientia dubia,
circa naturam, divisionemque dubii propriè dicti.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73187](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73187)

Scrupulosi namque similes sunt hydropicis, quorum sitis tantò magis accenditur, quanto magis ei bibendo satifaciunt. Ita communiter Doctores.

68 Siqui tamen sint scrupulosi, qui ex mortalium dubiorum confessione in magnas non conjiciuntur anxietates, ea confiteri debent, illi maximè, qui ex eorum confessione plus accipiunt quietis, quàm si sola peccata certa confiteri juberentur. Ita Ludovicus de Scildere n. 136. Qui n. 135. benè etiam monet, scrupulosos, qui timorata non sunt conscientia, permittendos esse ut mortalia dubia confiteantur, prateritorumque confessionem repetant, si de legitime facta dubitent. Nisi ex ista repetitione periculum de novo peccandi incurrant. Talibus enim scrupuli utiles esse solent, velut frantum, quo retinentur, ne liberius peccent, peccandique appetitum, & passiones nimis vivas refranant, dumque peccatores isti converti incipiunt, odium ipsis adversus peccatum ingerunt, conscientiam purgant, per cognitionem denique propriæ miseriam humilitatem generant.

69 *Regula quinta*: Doceat Confessarius scrupulosos, ut animi sui molestias anxietatesque cum submissa resignatione patiendo, de manu Domini acceptando, in virtutis materiam ad diaboli confusionem eas convertant, humiliter confitentes se indignos internis illis pacati animi consolationibus, quibus fruuntur puriores fidioreque animæ: filialem nihilominus fiduciam concipientes, quòd per Dei misericordiam redibit aliquando post nubila phœbus, impletæque mensurâ panis lachrymarum, optata conscientia quies & serenitas à Domino restituetur; qui non patitur nos tentari supra id quod possumus, sed facit cum tentatione preventum; qui & cibatur pane lachrymarum, & potum dat nobis in lachrymis, in mensura. Interim cum pientissimo Authore libri de Imitatione Christi dicendo: *Si me digneris consolari, sis benedictus; & si me vis tribulari, sis aequè benedictus*. Sic enim fiet, ut diabolus, videns suas sibi machinationes malè succedere, ab iis desistat.

CAPUT IX.

Observationes præambule ad dicenda de conscientia dubia, circa naturam, divisionemque dubii propriè dicti.

70 Sunt qui putant, dubium propriè dictum tunc solum contingere, dum vel nullæ occurrunt rationes, sive pro una, sive pro altera parte contradictionis, vel non occurrunt nisi leves. Dum enim rationes graves, seu probabiles occurrunt, tunc neque res, de qua agitur, neque conscientia circa illam est dubia, inquit, sed probabilis. Ita Tamburinus l. 1. in Decal. c. 4. & alii consequenter dubium dividentes in positivum & negativum. Positivum dubium esse dicunt, dum non oc-

currit gravis ratio dubitandi; occurrit tamen levis. Negativum verò, dum nec gravis, nec levis ratio dubitandi occurrit.

Verùm aequè novitia est expositio opinio-
71 que ista, quàm ea quæ negat (sicut ista manifestè negat) in æqualitate rationum utrimque probabilem, conscientiam propriè esse dubiam. Cùm id apud Veteres non fuerit dubium. A quorum, etiam primariorum, communi sensu absque ratione discedit. Siquidem Aristoteles l. 1. Topic. c. 9. in princip. dicit problemata dubitationem habere propter rationes utrimque suasibiles, seu probabiles: *Problemata, & de quibus contrariis sunt syllogismi, dubitationem habent, utrum sic se habeant, an non; eo quòd de utrisque sunt rationes suasibiles*. Igitur vult intellectum esse dubium, dum judicat rationes pro utraque parte aequè suasibiles, seu probabiles esse.

S. Thomas q. 14. verit. a. 1. *Quandoque intellectus non inclinatur magis ad unum, quàm ad aliud, vel propter defectum moventium, sicut in problematibus, de quibus rationes non habemus; vel propter apparentem æqualitatem eorum quæ movent ad utramque partem. Et ista est dubitantis dispositio, quæ fluctuat inter duas partes contradictionis.*

Gerlon tract. de præpar. ad Missam confid. 73
3. dicit, cum Altiusdorensi, regulam hanc magistralem: quòd dubitans de aliquo, an sit illicitum, & stante dubio illud agens, peccat: intelligendam esse de dubio tali, quòd est vehementer, id est non solum per conjecturas leves, sed vehementer & probabiles, ut exponit in regulis moralibus.

S. Antoninus 1. p. Sum. tit. 3. c. 10. §. 10. 74
reg. 6. *Qui agit sciens id de quo dubitat esse mortale, permanente dubitatione, mortaliter peccat, sumendo propriè & strictè dubitationem, prout rationes sunt aequè ponderantes ad utramque partem, nec magis declinat quis ad unam partem, quàm ad aliam.*

Sylvester verbo dubium: propriè dubitat ho-
75 mo de aliquo... quando habet rationes ad utramque partem æqualiter, aut quasi æqualiter moventes, id est aequè probabiles, vel quasi, secundum id quòd ait verbo opinio n. 1. dubitatio non habet rationem probabilem ad alteram partem tantum (sicut opinio) sed ad utramque æqualiter, vel quasi. Idem habet Durandus in 3. dist. 17. q. 2. in fin. Tabiena verbo dubitatio. Adrianus VI. quodlib. 2. in 3. puncto. Cardin. Paleottus de sacro Confistor. consult. p. 4. q. 4. *Potest dubitatio ex ipsismet rationibus oriri, quæ utrimque probabiles occurrunt. Persape enim accidit, ut parum vim habere videantur, distrabunturque animus in deliberando, utrum hanc, an illam partem amplecti debeat*. Cardinalis Pallavicinus l. 3. de fide c. 4. n. 114. *Si rationes hinc inde æquales sint, utraque pars contradictionis se habet perinde ac res omnino dubia. Dubium enim est, posito toto complexo rationum hinc inde, an contingat una pars contradictionis, an alia: non minus*

ac dubium est, an sidera paria sint, an disparia.

76. Ideo Corduba l. 2. de ignor. q. 3. assert. 3. ex eo quod in dubio tenenda sit via tutior, concludit cum communi (ut ait) sententia Veterum; partem tutiorem tenendam esse, quando oppositæ sententiæ sunt aut *creduntur æque probabiles.*

77. Itaque homo tunc propriè est in statu dubitantis, quando argumenta utramque in partem ipsi apparent æquè probabilia. Et ratio est, quia probabilitium rationum æqualitas intellectum tenet suspensum, & æquilibrem inter duas partes contradictionis: eò quod æqualiter moveatur in utramque partem. In qua æqualitate contrariorum motuum, necesse est intellectum quiescere, sive non moveri, per assensum, in unam magis quam in alteram partem; sicut necesse est balancem quiescere, sive suspensam esse & æquilibrem, dum in utraque bilance æqualia pondera sunt. Necesse item corpus ex æquo grave & leve, quiescere, ita ut neque ascendat, neque descendat: quia nihil habet quod ipsum magis moveat ad ascendendum, quam ad descendendum: cum per levitatem æquè trahatur supra, quam per gravitatem detrahatur infra. Quam etiam ob rationem, si bruto esurienti proponerentur duo pabula, omnino similia & æqualia, in æquali distantia, ad neutrum moveretur, sed potiùs fame periret, ut experientia comprobavit in asino Buridani. Et Bartholomæus Medina l. 2. q. 13. a. 2. in solutione primi testatur, hominem amentem, sibi notum; propositis duobus pomis similibus & æqualibus, in æquali distantia, tamen ad comedendum cruciaretur, non potuisse unum præ alio comedere, nisi ab alio applicatum. Et Philosophus l. 2. de celo textu 93. eandem assignat rationem quietis terræ in medio: *Quemadmodum (inquit) de capillo est sermo, valide quidem, sed similiter usque extenso, quod non disrumperetur; & de esuriente ac sitiente, vehementer quidem, similiter autem; & ab esulentiis & potulentis æqualiter distantibus: etenim hunc quiescere necessarium est.*

78. Imò tunc etiam homo necessariò est in statu dubitantis, cum argumenta in utramque partem ipsi apparent æqualiter evidentiæ. Tamen enim utraque pars contradictionis esse nequeat evidens evidentiæ veræ; evidens esse potest evidentiæ apparente: quæ eundem in intellectu effectum producit, atque evidentiæ veræ. Et quamvis argumentum evidens tunc necessariò habeat effectum persuadendi, quando non impeditur per evidentiæ in contrarium: secus quando impeditur per evidentiæ æqualem. Neque enim iudicium pro una parte, potiùs quam pro alia, tunc fieri potest, saltem secundum rationem; sed ad summum secundum passionem seu affectionem, seu animum passione, vel affectu præoccupatum, potiùs quam ratione motum. Videri potest Fagnanus ad cap. *ne innitatis* de constitut. n. 160. ubi probat ex Glossa communiter approbata

in c. *licet causam v. mi possidesis* de probat. probationes, etiam certas & liquidas, per contrarias fimiles elidi & conquassari.

Dixi ad summum. Neque enim reverà id fieri potest, quamdiù rationes intellectui apparent omnino æquales in vi movendi. Cum enim tunc sic rationabile dubium, solvi non potest, nisi per rationem. Siquidem intellectus per dubitationem rationabilem, seu rationes æquales est ligatus: & sicut ligatus procedere non potest ad unam potiùs quam ad alteram partem; sic intellectus tunc iudicium ferre non potest pro una potiùs quam pro altera parte. *In quantum enim dubitat* (ait Philosophus 3. Metaph. c. 1.) *in tantum similiter ligatus est passus. Impossibile enim utrisque procedere ad quod est ante.* Quem textum S. Thomas ibidem sic exponit: *Dubitatio de aliqua re hoc modo se habet ad mentem, sicut vinculum corporale ad corpus, & eundem effectum demonstrat. In quantum enim aliquis dubitat, in tantum patitur aliquid simile iis qui sunt stricto ligati. Sicut enim ille qui habet pedes ligatos, non potest in anteriora procedere secundum viam corporalem; ita ille qui dubitat, quasi habens mentem ligatam, non potest ad anteriora procedere secundum viam speculationis.*

Quemadmodum ergo ratio in dicto casu 80 ligat intellectum; sic ratio intellectum solvere debet, non sola voluntas. Eò quod intellectus in objectum suum tendat sub ratione veri, si ve ei assensum præbeat, quia ipsi apparet esse verum. In æqualitate verò rationum hinc inde, objectum ipsi non magis apparet esse verum, quam falsum. Et ideò non potest ipsi assentiri. Siquidem assentiendo, sicut iudicat illud esse verum, sic iudicat oppositum esse falsum; & sicut iudicat motivum unius partis contradictionis esse verax, sic iudicat motivum adversæ partis esse fallax: ideò namque illud præfert isti. At verò implicat contradictionem, quod intellectus simul iudicet motivum partis affirmativæ esse æquè verisimile ac motivum partis negativæ; & nihilominus motivum partis affirmativæ esse verax, & motivum partis negativæ esse fallax.

Et quamvis affectus, seu inclinatio voluntatis ad unam partem, potiùs quam ad aliam, multum deserviat, ut illa pars repræsentetur ut verisimilior, in quantum applicat intellectum ad magis considerandas rationes illius, quam alterius partis; tamen quamdiù utraque pars repræsentatur ut æquè verisimilis, sub iis circumstantiis voluntas determinare non potest intellectum ad iudicandam unam partem veram potiùs quam alteram. Quemadmodum enim quamdiù objectum intellectui apparet falsum, vel incertum, voluntas determinare non potest intellectum ad iudicandum esse verum, vel certum; eò quod id sit contra rationem intellectus, qui non potest aliquid iudicare verum vel certum, quamdiù non apparet ipsi verum, sed falsum; nec iudicare potest certum, quamdiù non apparet certum,

81. Sic quamdiu objectum intellectui non magis apparet esse verum, quam falsum, voluntas determinare non potest intellectum, ad iudicandum esse magis verum quam falsum. Eo quod id sit contra rationem intellectus, naturaliter refugientis errorem, amantisque veritatem, tamquam objectum suum. Veritas autem non permittit amplecti aliquid ut verum, quod tibi non magis apparet verum quam falsum.

82. Idque quotidiana firmat experientia: nunquam enim Magistri unam sententiam alteri praeferunt, quamdiu fundamenta unius ipsis apparent aequè efficacia, ac fundamenta alterius; nunquam etiam quis unam sententiam praeter alia amplectitur, nisi dum motiva ipsius apparent ipsi magis verisimilia, seu fortiora. Sed hac de re plura infra.

83. Necessè est ergo intellectum manere in statu dubitantis, quamdiu rationes pro utraque parte contradictionis ipsi apparent aequè probabiles. Quia necessè est ipsum tunc manere velutin aequilibrio suspensum. Dubitatio verò nihil aliud est, quam aequilibrium & suspensio intellectus inter duas contradictionis partes, sive (ut Summistæ definiunt ex Ildoro) nihil aliud nisi motus indifferens in utramque contradictionis partem. Tunc autem intellectus movetur indifferenter in utramque partem, cum aequaliter movetur in utramque. Tunc quippe non magis in unam movetur, quam in aliam.

84. Et hinc Aristoteles 2. Elench. c. 7. docet, tunc maximè locum esse dubitationi, cum hinc inde rationes acutissimæ & difficillimæ occurrunt. Eo quod utique rationes ejusmodi intellectum maximè implicant, suspensumque teneant; ideòque *acuta est (inquit) oratio, quæ maximè dubitare facit. Est autem... oratio acutissima, cum quam maximè probabilibus, quod maximè probabile est, tollit, confutatque*, id est cum id quod rationibus probabilissimis adstruitur, rationibus paribus probabilitatis destruit.

85. Ecce quomodo, & quam optimâ ratione, Sapientes omnes Antiquitatis, dubitationem propriè dictam tunc agnoscunt, cum pro utraque contradictionis parte rationes occurrunt hinc inde aequè probabiles. Et non cum vel nullæ occurrunt, vel nonnisi leves. Neque enim tunc dubium morale seu rationabile esse potest: cum dubium morale & rationabile tunc solùm contingat, dum adest ratio sufficiens viro prudenti & sapienti ad dubitandum. Ratio verò nulla, vel levis non sufficit viro prudenti & sapienti ad dubitandum, sed ad dubium contemnendum, seu explodendum, tamquam irrationabile, temerarium, infundatumque. Ut enim Philosophus ibidem: *Despicendæ sunt rationes omnes leves, vel quia non habent rem de qua dubietur, vel causam dubitandi.* Nec verò S. Thomas, seu alius vir sapiens, movebitur ad dubitandum, an aliqua actio licita sit, per aliquam rationem

levem; sed hanc omninò contemnet, & pro nulla habebit.

Igitur dubium absque probabili ratione non 86
cedit in viros sapientes (quos tamen certum est de multis dubitare: cum dubitaverit Augustinus, v. g. an omnes animæ ab una procederent; & epist. 65. ad Paulinum frequentes suas circa Dei voluntatem & legem hæitationes seu dubitationes exponat) nec mirum, cum *dubitatio de aliqua re hoc modo se habeat ad mentem, sicut vinculum corporale ad corpus*, ait ex Philosopho S. Thomas supra: Sapientes verò non magis ligantur rationibus levibus, quam viri fortes araneorum telis, vel Samton filis fericis.

Et ideò dubium morale, seu rationabile, 87
non benè dividitur in positivum & negativum. Quasi negativum sit, quod ne levem quidem habet dubitandi rationem. Positivum, quod habet levem, non gravem. Quod enim vel nullam habet, vel levem dumtaxat, non est morale, uti demonstravimus. Nec propterea dubium probabile confunditur cum opinione probabilis. Cum intellectus probabiliter tunc opinetur, dum pro alterutra parte fert iudicium, ex incerto quidem, sed rationabili fundamento; intellectus verò dubius pro neutra parte fert iudicium.

Nec dubium negativum à positivo melius 88
distingunt, qui aiunt negativum esse, quo quis dubitat nullâ hinc inde occurrente ratione, vel solùm levi. Positivum, quo quis dubitat occurrentibus pro utraque parte rationibus non levibus. Quia (præter dicta) ubi pro neutra parte ulla ratio occurrit, movens ad assensum, non est dubium morale (ut probatum est) sed est mera nescientia, seu ignorantia. Ideò enim propriè non dubito, sed penitus nescio, an astra paria sint, an imparia? an Turca salter, an sedeat, &c.? quia nulla mihi pro alterutra parte ratio occurrit. Et si de astrorum paritate interrogatus, responderem, *dubito*, & interrogans peteret, quam haberem rationem dubitandi? respondere aptè non possem: quia stultè dubitat, qui sine ratione dubitat.

Propriè itaque loquendo, dubium morale 89
negativum, dicitur tale per negationem assensus circa alterutram partem; non per negationem rationum positivarum, seu probabilium pro utraque parte. Dubium autem morale positivum, non est propriè dubium, sed assensus opinativus unius partis, cum formidine in oppositum. Quod enim dubium negativum à positivo nonnulli discernunt in eo quod negativum rationem levem habeat dubitandi; positivum rationem probabilem. Non benè est: quia ratio levis non movet virum prudentem ad dubitandum. Ob ea quæ dixi n. 85. 86. & 88.

Dubium tamen propriè dictum benè divi- 90
ditur 1°. in speculativum, & practicum. *Speculativum* (si exponeretur, uti scientia speculativa à Philosophis exponi solet) illud esset, quo

quò quispiam dubitat, non in ordine ad operandum, sed in ordine ad cognoscendum præcisè. *Practicum* esset, quo quis dubitat in ordine ad operandum, sive in ordine ad praxim. Hoc sensu dubitationem omnem, quâ queritur, an quidpiam bonum sit, an malum, practicam censet Azorius Institut. Moral. l. 2. c. 18. §. secundo queritur in fin. ubi sic: *Tametsi primâ facie ad speculationem pertinere videatur questio, in qua dubitatur, an quidpiam sit malum, an bonum, peccatum, necne: potius ad actionem spectat, & operandi gratiâ, verius quàm sciendi, ista queruntur. Nam idem est querere, an hoc sit peccatum? quod est, an sit faciendum, an cavendum?*

91 *Dubium* tamen *speculativum* Recentiores vocare solent, illud quo quis dubitat, an aliqua actio, vel omisio, in universum, licita sit vel illicita, v. g. an licitum sit pingere die festo: *Dubium* verò *practicum*, quo quis dubitat, an aliquid sit licitum, spectatis omnibus circumstantiis particularibus, actionem hinc & nunc in praxi afficientibus, v. g. an tali homini, talibus in circumstantiis constituto, hinc & nunc pingere liceat. Cujusmodi *dubium* nonnulli, nec ineptè, *practicè practicum* vocant. *Dubium* verò de actione in universum, an licita sit, *speculativè practicum* appellant. Quia non dirigit praxim istius actionis, ut substat omnibus circumstantiis suis, sed abstractè ab illis.

92 2°. dividitur in *dubium juris & facti*. *Dubium juris* est, quo quis dubitat de lege, præcepto, obligatione, voto, seu quocumque obligationem inducente, quatenus eam inducit, vel de quocumque ad obligationem prærequisito, quâ tali, v. g. de legitima potestate ad obligandum, de legitimitate & valore actus obligantis, &c. Ut enim optimè Bonæ Spei tract. 2. de actib. human. disp. 6. n. 197. omne illud, quod ad aliquid obligat, respectu ejus; ad quod obligat, & quatenus ad illud obligat, participat naturam legis, vel præcepti, seu juris: cum lex, seu præceptum, vel jus, idèd sit jus, sive lex, vel præceptum, quia ad aliquid obligat. *Dubium* proinde de eo, quâ tali, est *dubium juris*. Unde quia votum obligat ad id quod voto promissum est, quatenus ad id obligat, est jus quoddam; nec ut sic aliter pertinet ad factum, quàm lex vel præceptum, quod eatenus ad factum pertinet, quatenus est aliquid factum.

93 *Dubium facti* illud est, quo quis dubitat, an aliquid sit factum, illud secundum se considerando, non quatenus ad aliquid obligat, vel ad aliquam obligationem præsupponitur. Tale est *dubium*, quo quis dubitat, an consenserit tentationi, an fecerit homicidium, an confessus fuerit tale peccatum. Unde *dubium* de eodem facto, diversimodè considerato, sub una consideratione esse potest *dubium juris*, sub alia *dubium facti*: v. g. *dubium* de parato homicidio, vel contracto liberè matri-

Tom. I.

monio, ibi præcisè sistendo, est *dubium facti*; si autem homicidium consideretur, quatenus irregularitatem inducit, & matrimonium, quatenus obligat ad reddendum debitum, est *dubium juris*.

Porro *dubium juris* variis modis contingit. 1°. si quis dubitet, an ista actio in specie justa sit, necne. 2°. si sciens esse in specie justam, dubitet, an in his vel istis particularibus circumstantiis licita sit, v. g. mendacium hinc & nunc, ad salvandam vitam patris. 3°. si dubitet, an non solùm licita sit, sed an præcepta, v. g. an oporteat infirmo potius subvehire, quàm Sacrum audire, die festo, dum non potest simul utrumque. Videri potest hæc de re Becanus in Sum. p. 2. tr. 1. cap. 4. q. 8.

CAPUT X.

Regula prima conscientia dubia. Conscientiam habens, seu negativè, seu positivè dubiam, an actio hic & nunc, spectatis omnibus, licita sit, vel illicita, peccat, peccato ejusdem speciei & gravitatis, de quo dubitat, si eam faciat, dubio manente.

Ratio est 1°. quia non agit ex fide. Omne autem quod non est ex fide, peccatum est. Rom. 14.

2°. quia volens & sciens exponit se periculo committendi hinc & nunc illud peccatum, de quo dubitat, dum ad actionem illam procedit cum tali dubio, atque adèd cum advertentia istius periculi. Cum tantam videat apparentiam quòd sit, quàm quòd non sit istud peccatum, nec magis judicet illud non esse quàm esse.

3°. quia naturæ lumine notum est, Dei legem, amicitiamque ab eo parviteri, qui facit id de quo dubitat esse offensam Dei. Cum amicitie lex veret id fieri, quo dubitamus animum amici offendendum, & ipsimet Ethnici naturali lumine agnoverint, nefas esse id agere, quod verè dubies, æquum sit, animum.

CAPUT XI.

Regula secunda. Conscientiam habens negativè dubiam, an actio hic & nunc licita sit, vel illicita, si post debitam inquisitionem, nulla ipsi ratio, vel autoritas probabilis occurrat, quòd illicita sit, deposito dubio, tamquam irrationabili, non prohibetur illam ponere.

ITa Homem de conscientia cap. 3. n. 38. Scilderet. 3. n. 5. Celladeus tr. de recta doctrina morum l. 4. q. 1. & seqq. Procedit autem assertio de dubio negativo, prout illud explicant Joannes Cardenas in Christi Theol. to. 1. tr. 1. disp. 6. n. 15. Tamburinus l. 1. in Decal. c. 3. §. 1. n. 5. & plerique alii Recentiores, aientes, *dubium negativum* esse, quo quis dubitat, nullâ occurrente ratione, pro alterutra parte contradictionis. Vel prout ex-

A a a a